

МАТИЦА СРПСКА
ОДЕЉЕЊЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК
ЗБОРНИК МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК
Покренут 1953.

MATICA SERBICA
DEPARTMENT OF LITERATURE AND LANGUAGE
MATICA SRPSKA JOURNAL OF LITERATURE AND LANGUAGE
Established in 1953

Главни уредници
Академик МЛАДЕН ЛЕСКОВАЦ (1953–1978)
Др ДРАГИША ЖИВКОВИЋ (1979–1994)
Др ТОМИСЛАВ БЕКИЋ (1995–1999)
Др ЈОВАН ДЕЛИЋ (2000–)

ISSN 0543-1220 | UDC 82(05)

ЗБОРНИК МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

Уређивачки одбор

Др ИСИДОРА БЈЕЛАКОВИЋ, секретар, Др ЈОВАН ДЕЛИЋ,
др БОЈАН ЂОРЂЕВИЋ, др ПЕР ЈАКОБСЕН, др ОЛГА КИРИЛОВА,
др МАРИЈА КЛЕУТ, др ПЕРСИДА ЛАЗАРЕВИЋ ДИ ЂАКОМО,
др ГОРАН МАКСИМОВИЋ, др ГОРАНА РАИЧЕВИЋ, др ИВО ТАРТАЉА,
др СВЕТЛАНА ТОМИН, др РОБЕРТ ХОДЕЛ, др ВИДА ЏОНСОН ТАРАНОВСКИ

Главни и одговорни уредник

Др ЈОВАН ДЕЛИЋ

КЊИГА ШЕЗДЕСЕТ ЧЕТВРТА (2016), СВЕСКА 1

МАТИЦА СРПСКА

Др Миодраг С. Матицки, <i>Тихомир Осџојић у контексту националног и просветитељског програма Маџице српске</i>	211
Др Биљана Ж. Шимуновић-Бешлин, <i>Тихомир Осџојић – између личног и јавног интереса</i>	217
<i>Поводи</i>	
Др Весна В. Елез, <i>О стогодишњици рођења Ролана Барџа</i>	231
<i>Интервју</i>	
Др Зорица С. Бечановић Николић, <i>Шекспир и француска постмодерна филозофска теорија: разговор са Ричардом Вилсоном</i> .	243
<i>Прилози и грађа</i>	
Др Радослав Ј. Ераковић и Др Зорица П. Хаџић, <i>Пренумерације као прилози за изучавање приватног живота Срба у 19. веку (2)</i> .	253
<i>Оцене и прикази</i>	
Др Зорица С. Бечановић Николић, <i>Методолошко самопреиспитивање у ери глобализације</i>	263
Др Снежана М. Вукадиновић, <i>Ви не знате шта је то слобода</i> . . .	268
Др Љиљана М. Јухас-Георгиевска, <i>Словенски преводи Житија Светог Антонија у светлости српске рукописне традиције</i>	270
Др Душица Д. Тодоровић, <i>Књига слика и разговора: Велико поштовање Герасима Зелића</i>	274
Др Милица Винавер-Ковић, <i>Флобер за посвећенике и за њоченике</i> .	281
Мср Горан П. Коруновић, <i>Лица ероса у Андрићевом делу</i>	285
Јана М. Алексић, <i>У њојрази за изгубљеним методом: српска књижевна критика поново сачењена</i>	287
Др Јован М. Делић, <i>О поезији и култури, идентитету и континуитету</i>	293
Др Светозар Ђ. Кољевић, <i>Закони као извори правосудног хаоса</i> . .	295
Дуња С. Ранчић, <i>Поетика и припадање</i>	300
Упутство за припрему рукописа за штампу	305
Contents	309

Др Моника Ђ. Фин

ГРОФ САВА ВЛАДИСЛАВИЋ РАГУЗИНСКИ И ВЕНЕЦИЈА

Гроф Сава Владиславић Рагузински (1668–1738) неспорно је био један од најугледнијих људи у петровској Русији: заузимао је изузетан политички положај као царски саветник за питања православног Истока, и имао је видног учешћа у дипломатским пословима у вези са Балканом, Турском и Италијом. Ова студија настаје из жеље да осветли разноврсну делатност Саве Владиславића као изасланика руског цара у Венецији, где је, са прекидима, боравио између 1716. и 1722. године. У раду се наводе три рукописна, до сада необјављена документа сачувана у Државном архиву у Венецији: препорука венецијанском Сенату, коју је 14. јуна 1716. потписао Петар Велики, те два Савина обавештења млетачкој венецијанској власти о догађајима везаним за Велики северни рат.

Кључне речи: Сава Владиславић, Венеција, Петар Велики, архивска грађа, изасланик.

Гроф Сава Владиславић Рагузински (1668–1738) неспорно је био један од најугледнијих људи у Русији за време Петра Великог. Будући један од најбољих познавалаца тадашње турске политике, Сава је заузимао изузетан политички положај код Руса, нарочито као дворски саветник за питања православног Истока: у предговору чувеној монографији *Гроф Сава Владиславић: један Србин дипломата на двору Петра Великог и Кајсарине I* (Питсбург 1942), Јован Дучић пише да је управо Сава задобио „православну Русију, и лично цара Петра Великог, за ослобођење Српства и Балкана” (Дучић 1969: 9), покренувши такозвано „источно питање”. Међутим, као царски саветник Сава је често служио и као дипломатски изасланик руског цара у иностранству, како у европским земљама, тако у далеком Истоку.

Ова студија настаје из жеље да се осветли делатност грофа Саве Владиславића Рагузинског као „агента“ Петра Великог у Венецији: због тога ћу се позивати, између осталог, на три рукописна документа који се данас чувају у Државном архиву у Венецији. Ови документи, који до сада никада нису били коментарисани у српској науци, наведени су у целини на крају студије.

*

У светлости великог значаја личности и делатности овог „племенитог сина Србије“ (како га зове Дучић), о Сави Владиславићу се до сада доста писало; ипак, према Душану Синдику (2012: 197), о њему се писало „углавном спорадично и чини се никада довољно“.¹ Упркос неспорне вредности Дучећеве монографије, која јесте и дан данас најпотпунија студија посвећена Савином животу и делу,² остала је још „понека празнина коју би требало попунити“, што важи и за време које је гроф Рагузински провео у Венецији, где је у прекидима боравио пет и по година, од августа 1716. до средине 1722.

Однос Саве Владиславића са Венецијом, међутим, почео је много раније, у последњим деценијама XVII века, кад је он боравио у граду Св. Марка са породицом. Рођен 16. јануара 1668. у Јасенику, у близини Гацка (САНЕН 1911: 189–226),³ Сава је припадао племићкој породици грофа Луке Владиславића, босанског племића који је избегао од турских прогона најпре управо у Венецију, а затим се настанио у Дубровнику. Лука се бавио трговином и имао је куће у оба града. По свему судећи, Сава је провео детињство углавном у Дубровнику и школовао се у тамошњој језуитској гимназији, где је стекао класично образовање.⁴

У последњој деценији XVII века пословне и трговачке везе су га водиле прво у Француску и Шпанију, а затим опет у Италију. Одавде је Сава отишао у Цариград, где је ступио у контакт са руским посланицима у турској престоници. Политичку каријеру Сава је започео као саветник Петра Андрејевича Толстоја, највећег руског дипломате тога доба, који га је изузетно ценио због његовог непосредног познавања како унутрашњих прилика у Турској, тако и њене спољне политике. У новембру 1702. године, у руском логору у Азову, млади српски дипломата је лично упознао цара Петра Великог, те је убрзо након ове аудијенције добио „пожалевану грамоту“ на слободну трговину са Русијом.

¹ Током последње две деценија Душан Синдик је писао у више наврата о Сави (1980, 1995, 1997, 2012), ослањајући се првенствено на архивску грађу. За више детаља о Савином животу и делу уп. такође Вукомановић 1998 и Косановић 2009.

² Као што он сам пише у предговору својој књизи, Савин лик је Дучић реконструисао проводећи дуги низ година у архивима у Дубровнику, Венецији, Москви, Хелсинкију, Букурешту и Београду, сабирајући историјске податке по разним изворима, књигама и рукописима на српском, руском, француском, немачком, италијанском и румунском језику, те бележећи и усмена, народна предања о Сави Владиславићу и његовој породици (Дучић 1969: 11).

³ Душан Синдик је показао како и данас нису сасвим поуздани одговори на питање о години и месту рођења Саве Владиславића (Синдик 2012: 197–198).

⁴ Код дубровачких језуита Сава је научио латински, грчки и италијански, да би потом, у Цариграду и Москви, савладао још руски и турски језик. Николај И. Павленко тврди да се десетогодишњи Сава школовао и у Венецији; међутим, као што је приметио Д. Синдик, Павленков рад нема критички апарат, па се овај податак до сада не може проверити (Синдик 2012: 198, нап. 5).

Од 1705. године Сава је стално у Москви: ту је са великим успехом раз-
гранао своју трговину, а брзо је и ушао у круг најближих царских сарад-
ника.⁵ Након победе у бици код Полтаве (1709), где је вероватно био главни
интендант руске војске, постао је виши царски саветник, а и у наредним го-
динама је имао видног учешћа у ратним и дипломатским пословима Русије,
нарочито у вези са Балканом, Турском и Италијом.⁶

Прилика да се Сава врати у град Св. Марка пружила се у пролеће 1716.
У мају месецу те године тражио је дозволу да оде из Русије у Дубровник:
навео је као разлог за одлазак жељу да се види са старом мајком и осталом
породицом, након много година проведених углавном у Цариграду и Москви.
Цар Петар му је дао за ту прилику својеручно написано писмо намењено
дубровачком кнезу и Сенату, потписано у Пјермонту (у Доњој Саксонији)
14. јуна 1716. године. Према Дучићу, који наводи цео текст препоруке (1969:
222), овај документ има посебну политичку важност јер се посматра као
први контакт царске Русије са Дубровачком републиком (Дучић 1969: 233).
Према архивским изворима, међутим, знамо да Сава није отишао право из
Москве у Дубровник, него је прво дошао у Венецију:⁷ тачније, у лагуну је
стигао 1. августа 1716. године, да би остао, са прекидама, све до јуна 1722.⁸

*

Постоји приличан број докумената о Савином боравку у Италији, по-
готово у руским архивима. У извештају редигованом крајем седамдесетих
година XX века за фондацију Ђорђо Чини из Венеције, Евгенија Фатовић је
забележила позамашан број писама и депеша на руском језику, које је Сава
Владиславић слао московском двору током свог боравка у Италији (посебно

⁵ Године 1708. Сава је добио на поклон дворац вредан 50.000 дуката због својих „мно-
го ценних услуга в области дипломатических сношении“; у потврди донације, међутим, цар
Петар Велики га назива „илириискиј шлахтич Савва Владиславић Рагузинский“ (Синдик
1997: 164, нап. 8).

⁶ Изгледа да је управо Сава скренуо пажњу Петра Великог на балканске Словене под
турском влашћу, који би могли бити од користи руским претензијама према Средоземном
мору. Током Пруског похода (1711), на пример, улога Саве Владиславића је била толико
велика да се његово име појављује и у неким црногорским народним песмама са почетка
XVIII века, где се он помиње као помоћник Петра Великог, цара-јунака и заштитника пра-
вославља у борби против Турака. Библиографија о политичко-културним односима Срба
и Руса током XVIII века (посебно у петровској епохи) и о култу Петра Великог код Јужних
Словена је обимна: уп. посебно Богоявленский 1946; Мокутер 1965; 1972; Костић 1958; Достян
1972; Веселиновић 1986 и Лещиловская 2006.

⁷ У Дубровник би Сава стигао тек у октобру 1717. године: задржао се у граду око два
месеца, да би се, затим, вратио у Венецију у пратњи старе мајке.

⁸ Сергеј Андросов (1999: 68) наводи тачан датум Савиног повратка у Русију према пи-
сму које је Корнелиус Крујс упутио царском секретару Макарову 18. јуна 1722. г., где пише
да је пре три дана господин Сава Рагузински стигао у град, здрав и са породицом. Писмо
се чува у РГАВМФ-у, фонд 34, фолдер 18, лист 41.

за период 1720–1722), и који су сачувани првенствено у Руском Државном архиву древних аката (РГАДА), као и у Архивима Министарства спољних послова Руске Федерације (МИД-Россиа) у Москви.⁹

На многобројна документа из руских архива позивао се, на пример, Сергеј Андросов у својој књизи *Pietro il Grande collezionista d'arte veneta (Петар Велики колекционар венећске уметности)*; Венеција 1999).¹⁰ Наиме, основу Андросовљеве студије чине углавном писма и депеше са почетка XVIII века, а нарочито преписка између цара и његових изасланика у Италији. Андросов, међутим, не наводи документе у целини, већ се само позива на њих.

Дабогме, сведочанства о присуству и делатности Саве Владиславића у Венецији налазе се и у Млетачком државном архиву (Archivio di Stato di Venezia – даље ASV), на шта је најпре указао Дучић, а затим и сам Андросов. Према томе, у ASV-у се чувају и документи наведени у овој студији. Први од њих јесте препорука, потписана Петром Великим 14. јуна 1716. године у Пјермонту и упућена венецијанском Сенату са молбом да се заштите интереси „руског изасланика“ Саве Владиславића током његовог боравка у граду Св. Марка; други и трећи документ представљају изјаве секретара млетачког кабинета „Collegio dei Savi di Terra“, који бележе Савина обавештења венецијанској власти о догађајима везаним за Велики северни рат.

Први документ (прилог 1) – препорука за млетачки Сенат, посебно је занимљив, јер је био потписан заједно са већ наведеном препоруком намењеном дубровачкој власти. Оба писма се помињу у Дучићевој монографији; међутим, аутор је могао да пронађе само „дубровачко“ писмо, те „венецијанско“ можемо сматрати за до сада необјављено. Препорука је упућена дужду Ђованију II Корнеру (Giovanni Corner/Cornaro – у тексту погрешно названом „Корнелију“), који је постао дужд Млетачке републике 22. маја 1709, након смрти Алвиза II Моченига (Alvise Mocenigo). Препорука је на руском језику и веома личи на ону коју је Петар упутио Дубровачком Сенату, по садржају

⁹ У извештају су цитирани „писмо дворског саветника Саве Владиславића Рагузинског (даље С.В.Р.) у Венецији“ (1720), „извештај са прилозима канцелару Грофу Головину дворског саветника С.В.Р. у Венецији“ (1720), „писма дворском саветнику С.В.Р. у Венецији“ (1721), „протокол и писма венецијанском дужду цара Петра I, који га обавештава о миру са Шведском закљученим у Ништаду“ (1721), три писма саветника С.В.Р. руском цару (1722) и, коначно, „предлог дворског саветника С.В.Р. Већу спољних послова да препоруче као новог конзула у Венецији трговца Лалића или венецијанског банкара Николу Карелјана“ (1724). Извештај је доступан на линк <http://old.cini.it/uploads/box/d85cc07aed12440252a8654e72fada49.pdf> (стр. 14–18), као део описа микрофилмотеке фондације Ђорђо Чини. Фондација Чини, међутим, намеравала је да набави дигитализовану верзију наведених докумената, који би дакле били лакше доступни; тај пројекат, међутим, није се остварио.

¹⁰ Књига Сергеја Андросова – директора одељења музеја Ермитажа и великог познаваоца италијанске и руске уметности – представља део међународног пројекта посвећеног изучавању културних и друштвено-економских веза између Венеције и Санкт Петербурга у XVIII и XIX веку, коју је подржао УНЕСКО у сарадњи са Општином Венеције.

и по стилу. Исто је потписана у Пјермонту 14. јуна 1716. године (ASV, Collegio Lettere Principi, filza 13, с. 68).

У њој Петар пише да, по својој наредби, „илирски“ гроф Сава Владиславић, који је овде представљен као дворски саветник („надворный советник“), одлази у Италију у посету својој породици („для посещения своей фамилии“) и да се бави неким породичним обавезама („исправления домашних своих нужд“), као и да заврши неке нужности самог цара („некоторые нши потребности“). Због ових разлога Петар Велики препоручује свог царског саветника Дужду Корнеру, да би му онај не само дозволио да слободно борави у Венецијанској области („везде в области вашей свободно, и без всякого препятия пребывать“), него и да би му обезбеди заштиту, те да му помогне да оствари све своје захтеве и своја оправдана настојања („и впротчем при всех случаях протекцию свою дать и всякое вспоможение в справедливых его желаниях и прошениях чинить соизволили“). Петар вели да ће ту услугу сматрати посебним знаком добре воље према њему, и да ће свагда у сличним случајевима изаћи у сусрет венецијанским поданицима. На крају, потписује се само као „добри пријатељ Петар“.¹¹

Према Андросову (1999: 68), друга верзија овог писма чува се у Москви (РГАДА, фонд 59, инвентар. 1, 1716, фолдер 2, лист 16). У њој је Сава представљен не само као „царски саветник“, већ и као „агент Московције“, и то заједно са Петром Беклемишевим, који је служио као изасланик Петра Великог у Венецији до 1720. године.

Савине заслуге у Венецији биле су вишеструке: током свог боравка у лагуни је завршио преговоре са папом Клементом XI везане за уређење односа католичке цркве у Русији, која је тада била у неиздрживом положају; осим тога, запослио је стручњаке из различитих научних области и заната који ће допринети изградњи младог Петрограда (нпр. клесар Зуан Фасина [Zuan Fassina] и мастер-бродоградитељ Клаудијо Ниулон [Claudio Niulon]), али и интелектуалце и уметнике, као што су били историчар Иван Крусала из Пераста и сликар Бартоломео Тарсија (Bartolomeo Tarsia). Уз то, надгледао је младе стипендисте које је руски цар слао у Италију на школовање и који су преко њега добијали новац (нпр. групу од двадесет и седам младих Руса познатих као „Морска стража“, који су живели баш у Венецији): та дужност је у потпуности пала Сави на плећа након што је Петар Беклемишев напустио Венецију 1720. године (уп. ANDROSOV 1999: 71).

У Венецији је Сава био веома заузет и куповином уметничких дела за двор, односно за приватне колекције Петра I и његових најближих сарадника (у првом реду кнеза Александра Д. Меншикова и адмирала Фјодора М. Апраксина).¹² Познато је како је цар Петар пуно пута планирао да посети Венецију, али у томе није успео; с друге стране, очигледно је да је био

¹¹ Писмо Дубровачком Сенату је потписао и Гроф Головкин.

¹² Савином деловању као агента задуженог за куповину уметничких дела у Риму и Венецији су се посветили, између осталих, Инна С. Шаркова (1981) и, наравно, Јован Дучић

инспирисан управо урбаном структуром Венеције приликом изградње Санкт Петербурга. Да би улепшао своју нову престоницу, своје палате и вртове, Петар је разаслао по читавој Европи трговачке и дипломатске представнике у потрази за уметницама, међу којима су били и Петар Беклемишев и Сава Владиславић. Према Андросову (1999: 67), управо Сава је био „најбољи међу уметничким агентима на које је Петар могао рачунати”; и заиста, статуе који је он купио у Венецији и дан данас украшавају Летњи врт у Петрограду.¹³

Коначно, током свог боравка у граду Св. Марка Сава се ангажовао за успостављање непосредних трговачких веза између најважнијих лука италијанског полуострва и петровске Русије. Архивска грађа сведочи да је он одржавао сталне везе са Италијом, нарочито са Венецијом, већ давно пре него што је стигао у лагуну. Касније, из Венеције, Сава је покушао да организује руско-италијанску трговину, која би била заснована на неновчаној размени, користећи владине бродове (уп. ANDROSOV 1999: 70).¹⁴ На крају, Петар Велики је напустио ту иницијативу, која је јамачно била сувише тешка за реализацију с обзиром на раздаљину. Стога је Сава преузео на себе трговачке односе између Италије и Русије, ангажујући у већој мери бродове у свом власништву. Документовано је пет путовања његових бродова из Италије у Петроград: осим статуа и мермера, превожени су пољопривредни производи, тканине, намештај, предмети од стакла, роба од које је Владиславић, очигледно, имао зараду (ШАРКОВА 1981: 129, 145).

Интересантније је, ипак, пратити дипломатске мисије које су Сави биле „незванично“ поверене у Венецији, и о којима пружају непосредна сведочења фондови венецијанског Сената (посебно фонд *Corti*, за рок 1716–1721). Наиме, као „агент Московције” Владиславић је, као Беклемишев пре њега, редовно извештавао Русију о најзначајнијим италијанским политичким чињеницама: током рата Венеције против Турака (тзв. Други Морејски рат), на пример, давао је детаљне информације о обиму и позицији турске флоте.

С друге стране, Сава је такође обавештавао владу Републике о ономе што се дешавало у Русији: тако је, у једном писму упућеном Петру 9. септембра 1720. године, написао да је превео на италијански језик један допис о Гренгамској бици (7. августа 1720) и да је га истог дана лично доставио венецијанском дужду, који је га примио уз највеће почести. Тај исти допис

и Душан Синдик. Најпотпунија студија је ипак већ наведена Андросовљева књига, објављена само на италијанском језику.

¹³ Цар Петар је редовно био у контакту са Савом: слао му је писма из Амстердама, Ротердама, Париза, Берлина и Петрограда у Италију. Лична писма Петра Великог су била објављена у збирци *Писма и бумага императора Петра Великог*, која се ипак завршава са 1716. годином, дакле пре него што је Сава стигао у Венецију. Њихова преписка је свакако највећим делом сачувана у РГАДА. Уп. такође Лашкевич 1887.

¹⁴ У фебруару 1717. је фрегата *Армониј* отпутовала у Ливорно натоварена воском, катраном, јутом, гвожђем и ужадима: након што је истоварила робу у Ливорну, *Армониј* је отпутовала у Венецију почетком маја 1718., те оданде се отиснула у Русију натоварена статуама, постољима, стубовима, столовима од ораховог дрвета и украсним вазама.

био је, затим, предат дуждевом секретаријату да би се разаслао по целој Италији. Међутим, сведочанство о томе садржи регистар бр. 101 кабинета *Collegio dei Savi di terra* (једне од најстаријих магистратура млетачке власти), у којем су забележена сва обавештења страних посланика Сенату Републике за године 1715–1722. Наиме, у подглављу *Esposizioni Ambasciatori – Moscovia*, уз датум 21. септембар 1720, секретар кабинета је забележио да је „високи царски саветник“ гроф Сава Владиславић („Conte Sava Vladislavich Consigliere Aulico di Sua Czarea Maestà“) носио Сенату веродостојан извештај („il veridico ragguaglio“) о победи коју је руска флота извојевала против Шведске 20. августа, у Финском заливу. Сава додаје да ће Млетачка република (тзв. *Serenissima Repubblica*) с радошћу примити ове новости, будући да је одувек била „пријатељица“ руског цара („sempre amica di sua Czar. Maestà“; уп. прилог 2).

Битка код Гренгама је управо представљала последњу велику битку Великог северног рата. Скоро годину дана након тога, 15. новембра 1721, Сава Владиславић се опет јавио млетачким властима, како би их обавестио о миру склопљеном у Ништаду 10. септембра 1721. године (30. августа по руском старом календару), којим се завршио двадесетогодишњи рат. Сава вели да је добио писмо од Петра Великог (датирано 8. септембра), у којем му налаже да саопшти млетачком Сенату о миру; поред тога, сви детаљи о миру садржани су у копији царског писма (уз превод на италијански), коју је Сава носио Сенату 16. септембра (уп. прилог 3).

Током свог боравка у Венецији Сава није имао, бар формално, одређен статус: у неким документима се представља као „приватни кавалер“, што је у суштини и тачно, али како се може видети из горе наведене грађе, млетачке власти су га примиле као „царског саветника руског цара“ (што је исто тачно), те су га третирали као амбасадора, односно посланика „Московије“. Понеки документи, међутим, наводе и назив „агент Московције“.

Било како је било, несумњиво је да је Сава Владиславић уживао велико поштовање у Венецији, не само због своје племићке титуле и економске независности, него и због своје дипломатске делатности; о томе нам сведоче разноврсни документи из те епохе, како званични, тако и незванични.¹⁵

¹⁵ Јован Дучић (1969: 263) помиње на пример књигу Крста Мазаровића *Valor trionfante ovvero preggio di gloria nel dispreggio della morte dell'intrepida Nazione Perastina* (Венеција 1718), посвећену управо „Господину Сави Владиславићу“. Најзанимљивије сведочанство о популарности коју је Сава имао у Венецији су ипак две карикатуре које је нацртао гроф Антоније Марија Занети (Antonio Maria Zanetti, 1680–1767), графичар, учењак и познавалац уметности европског гласа. Прву карикатуру, чији се оригинал чува у Фондацији Ђорџо Чини (Fondazione Giorgio Cini) на острву Св. Ђорџа у Венецији, Андросов је навео у својој књизи (1999: 64). На њој је Сава представљен као крупан педесетогодишњак округлог лица, са широким челом, малим носом и љубазним осмехом, са периком и у прслуку. Његова фигура је нацртана како се наслања на штап. У дну цртежа се налази Занетијев запис „гроф Сава“. У истом албуму се налази и други цртеж грофа Саве, са леђа, са танким ногама које као да се криве под његовом тежином. Према томе, исти цртеж се налази и у једном албуму

Међу његовим контактима у лагуни, „локална господа који су га врло лепо примили и помогли у његовим бројним активностима“ (уп. ANDROSOV 1999: 72), били су венецијански племићи Ђовани Мемо (Giovanni Memmo) и Ђовани Франческо Морозини (Giovanni Francesco Morosini) и венецијански трговац Доменико Готони/Котони (Domenico Gottoni/Cottoni); ипак, најзанимљивија имена свакако су „консул“ Димитрије Боциса и кардинал Петар Отобони (1667–1740). Наравно, врло је вероватно да је Сава примао у своју венецијанску кућу и балканске изгнанике који су боравили у лагуни; према томе, Андросов приписује стално одлагање Савиног повратка у Русију управо његовој чврстој намери да остане близу Балкана, са циљем да буде у сталном контакту са антитурским националним ослободилачким фронтом. Тек 1722. године, кад је изгубио сваку наду у успех новог устанка, вратио се у Русију.

Коначно, не можемо пропустити да поменемо да се пре повратка у Русију Сава оженио младом Виргинијом Тревизан, ћерком венецијанског сенатора Камила. Свадба се одржала 19. септембра 1720, у цркви Св. Евстатија (San Stae). Породица Тревизан, чувена али у то доба већ ослабљена, дала је граду Венецији не мали број дуждева, тако да је брак са госпођицом из виших слојева свакако утицао да се учврсте Савини односи са венецијанским племством. У марту 1722, кад се његова мисија у лагуни већ приближила крају, Сава је послао дужду Корнеру петицију коју су потписали неки венецијански племићи, да би тражио потврду своје грофовске титуле. Неком врстом гласања 28. марта, Сенат је већином позитивно одлучио о том питању (ASV, Senato Terra, Registro 283, 28 marzo 1722).¹⁶

*

Делатност Саве Владиславића је толико свестрана да је он успео да остави неизбрисив траг колико у српској, толико у руској историји и култури. Створио је себи велико име дипломате у руској историји, али је, истовремено, остао веран свом народу, сањајући да се његови сународници ослободе од турског ропства и радећи за њихово добро. Којим год послом да се бавио, Сава Владиславић је увек показивао озбиљност својих намера и способност расуђивања, у свакој ситуацији је умео да преузме иницијативу, чак и кршећи упутства својих надлежних, у име здравог разума. Можда је, баш због тога, Петар Велики гајио према њему осећање искреног поштовања, што се такође види из писама која је често својеручно писао.

сачуваном у краљевској библиотеци у Виндзору, али на њему недостаје ауторов потпис. По Андросову, Занетијеви цртежи датирају из 1718–1719: Сава је у ствари био у Венецији од августа 1716, али је прошло мало времена док је постао познат. Исто тако, Занети је био на путу по Европи између 1720. и 1722. године, што сведочи да је Андросовљева претпоставка највероватније тачна.

¹⁶ 24. фебруара 1725. године царица Катарина потписала је указ по ком је Сава званично постао „граф Руског царства“.

ПРИЛОЗИ

1

ASV, Collegio Lettere Principi, filza 13, c. 68

Бжиною поспѣшествующею млстию мы пресветлѣйшій и державнѣишии | великій гсдрь црь и великій кнзь Петрь Алеѣвичъ | всеа великия и малыя | бѣлыя Росїи сомудержецъ: мо|сковскїи, киевскїи, владимерскїи, новго- | родцкїи, црь казанскїи, | црь астраханскїи, црь сибирскїи, гсдрь псковскїи, | и великій | кнзь смоленскїи, тверскїи, югорскїи пермскїи вятскїи, болгарскїи | і иныхъ; гсдрь и великій кнзь нова города, низовские земли, черниговскїи, | резанскїи ростовскїи, ярославскїи бѣловзерскїи ѣдорскїи вбдорскїи | кон- | динскїи и всеа сѣверныя страны повелитель, и гсдрь иверские земли, | кар- | талинскихъ и грѣзинскихъ црей и кабардинские земли. черкаскихъ и гвр|скихъ | кнзей и иныхъ многихъ гсдрствъ и земель восточныхъ и западныхъ | и сѣверныхъ | втчичь и дѣдичь и наслѣдникъ и гсдрь и вбладатель; светлѣи|шемъ кнзю | и гсднѣ гсднѣ Іваннѣ Корнелиѣ бжиною млстию арцѣхѣ вла|дѣтельства | венеційскогв и всей Яснѣйшей Рѣчи Посполитой Вене|ційской нше люби- | телное поздравление; понеже надворный нашъ | совѣтникъ и иллиріискїи | графъ Сава Владисавичъ втѣзжаетъ во Ит{т}алию для посѣщения своей | фамилій и ісправления домашнихъ | своихъ нѣждъ, котомъ мы при томъ | нѣкоторые нши потребности | исправитъ повелели; тогв ради мы вного | ншего надворног совѣтника вашей свѣтлости наилѣтчим вбразом рекомен- | довать восхотѣли: | дабы не токмо емъ вездѣ во вбласти вашей свободно, и | безъ всяког препятія | пребывать, но и впротчем при всѣхъ слѣчаяхъ протекцію | свою дать и всякое | вспоможение в справедливыхъ ево желанїяхъ и прошенїяхъ | чинитъ соизволили; | мы то восприимемъ за всобливой знакъ вашего к намъ | имѣющаго доброг намѣ|ренїя, и подданнымъ вшимъ в такихъ же слѣчаяхъ | взаимно в гсдрствахъ ншихъ | воздавать не вставимъ; при семъ вашей свѣтлости | и Яснѣйшей Рѣчи | Посполитой желаемъ вт гсда бга здравїя и всякогв блго- | полѣчїя: данъ в Пир|монте въ 14 де июня 1716г гсдрствования ншег 35г годѣ.

вшей свѣтлвсти
і Яснѣйшей Рѣчи Посполитой
добрый приятель:
Петрь

2

ASV, Collegio, Esposizioni principi, Registro 101 (2 marzo 1715 – 13 febbraio
m.v. 1722)

Registro Esposizioni Ambasciatori, anno 1719, Moscovia, p. 161

Il C. Sava Vladislavich Conseglie di S. Mtà Czariana partecipa d'ordine del suo Sig.re una Vittoria dell'Armata Sottile Russa contro la Svezzese nel Golfo Finnico (c. 20)

MLCCXX. XXI Settembre

Ser.mo Principe

Conte Sava Vladislavich Consiglier Aulico di Sua Czarea Maestà Pietro Primo Imp.re di tutte le Russie etc. Per ordine ricevuto dalla sud.ta Maestà emetteva il dì 20 Agosto prossimo decorso rapporta a V. S. il veridico ragguaglio della vittoria ottenuta da una Squadra dell'Armata sottile Russa contro un'altra Svezzese nemica nel Golfo Finnico su la certezza che la S.V. e la Ser.ma Rep.ca sempre amica di sua Czar. Maestà intenderà con piacere et aggradimento i felici progressi dell'Armata Russa contro li propri nemici. L'attione, benché piccola, si giudica tanto più segnalata quanto che seguita alla vista dell'Armata Anglo-Sveda del qual fatto d'Armi è anesso distinto il dettaglio nel qui ingiunto Foglio.

3

ASV, Collegio, Esposizioni principi, Registro 101, 2 marzo 1715 – 13 febbraio m.v. 1722

Registro Esposizioni, anno 1721, Moscovia, p. 234(v)

Il Conte Sava porta alle Porte dell'ecc.mo Coll.gio in nome del Czar di Moscovia suo Padrone con la partecipazione della conclusa pace tra la detta potenza et il Re di Svezia (c.14 r/v)

1721, 15 9bre

Serenissimo Prencipe,

D'ordine conferitomi da Sua Maestà Czariana mio Signore con lettera in data di 8 settembre do parte a Vostra Serenità et alla Serenissima Repubblica della pace perpetua conclusa sotto li 30 agosto fra detta Maestà Czariana et il Rè di Svezia, le particolarità della quale parteciperà dalla qui annessa copia et traduzione della lettera predetta graziatami da Vostra Serenità il 16 settembre 1721.

ИЗВОРИ И ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

МИД-России – Архивы Министерства иностранных дел Российской Федерации (Москва)
 РГАВМФ – Российский Государственный Архив Военно-Морского Флота (Санкт Петербург)
 РГАДА – Российский государственный архив древних актов (Москва)
 РГИА – Российский государственный исторический архив (Санкт Петербург)
 ASV – Archivio di Stato (Venezia)

*

- Богоявленский, Сергей К. Из русско-сербских отношения при Петре Первом. *Војросы Историји* 8 (1946): 19–42.
- Веселиновић, Рајко. Српско-руске везе крајем XVII и првих година XVIII столећа. *Научни скупови* 32 (1986): 14–38.
- Вукомановић, Милан. Гроф Сава Владиславић. *Кайија од жада: њујојиси Срба о Кини (1725–1935)*. Радосав Пушић (ур.). Београд: Библиотека града, 1998: 11–17.
- Достян, Ирина С. *Россия и балканский войрос*. Москва: Наука, 1972.
- Дучић, Јован. *Гроф Сава Владиславић: један Србин дијломај на двору Пејра Великоџ и Кайарине I*. Сарајево – Београд: Свјетлост – Просвета, 1969.
- Косановић, Богдан. *Сава Владиславић-Раџузински у свом и нашем времену*. Београд: Свет књиге, 2009.
- Костић, Мита. Култ Петра Великог међу Русима, Србима и Хрватима у XVIII веку. *Историјски часопис* 8 (1958): 83–106.
- Лашкевич, А. Слѣды частной переписки Петра I съ Саввою Рагузинскимъ. *Киевская сйарина* 5 (1887): 487–494.
- Лещиловская, Инна И. *Сербский народ и Россия в XVIII веке*. Санкт-Петербург: Алетейя, 2006.
- Мокутер, Иван. Петар Велики у српској књижевности XVIII века. *Studia Slavica* 11 (1965): 345–372.
- Мокутер, Иван. Русско-сербские литературные связи в XVIII веке. *Studia Slavica* 18 (1972): 1–29.
- Павленко, Николай И. Савва Владиславич-Рагузинский. *Сибирские оџни* 3 (1978): 155–168.
- Письма и бумаџи имперайџора Пејра Великоџо*. Санкт-Петербург: Государственная типография, 1887. Фототипско издање, Leiden: IDC, 1997.
- Синдик, Душан. *Тесйаменйи Саве Владиславића*. Београд: Историјски институт – Просвета, 1980.
- Синдик, Душан. Поводом писма Саве Владисављевића генерал-фелдмаршалу Борису Петровичу Шереметову 1713. године. *Зборник за исйорију Босне и Херцеџовине* 1 (1995): 175–190.

Синдик, Душан. Прилог биографији Саве Владиславића. *Сенїандрејски зборник* 3 (1997): 163–172.

Синдик, Душан. Занимљивости из живота грофа Саве Владиславића. *Глас САНУ, Одељење историјских наука* CDXX/16 (2012): 197–208.

ШАРКОВА, Инна С. *Россия и Италия: торговые отношения XV-й первой четверти XVIII века*. Ленинград: Наука, 1981.

*

ANDROSOV, Sergej O. *Pietro il Grande collezionista d'arte veneta*. Venezia: Canal, 1999.

САНЕН, ГАСТОН. *Histoire des relations de la Russie avec la Chine sous Pierre le Grand (1689–1730)*. Paris: Alcan, 1911.

Моника Ђ. Фин

ГРОФ САВА ВЛАДИСЛАВИЋ РАГУЗИНСКИ И ВЕНЕЦИЈА

Резюме

Гроф Сава Владиславич Рагузинский (1668-1738) несомненно был одним из более знатных людей при Петре Великом. Занял он особенное политическое место в качестве императорского консультанта по вопросам православного Востока, а одновременно участвовал и в дипломатических делах, связанных с Балканами, Турцией и Италией. С помощью этого рада хотела бы осветить разнообразную деятельность Савы Владиславича как делегат русского царя в Венеции, где жил с перерывами между 1716 и 1722 годами.

Многосложными были там службы Савы. Он дал работу учёным, интеллигентам и художественникам, которые вносят свой вклад в процесс построения Петрограда. Надзирал за молодыми студентами, которых Пётр регулярно отправлял в Италию на обучение. Интересовался закупкой произведений искусства для частных коллекций Петра и его ближайших сотрудников. Наконец, приняв судна на свой счёт, лично постарался, чтобы были установлены непосредственные торговые отношения между более важными портами в Италии и в петровской России.

Однако, больший интерес вызывают дипломатические миссии, “неофициально” порученные Савы в течение его пребывания в Венеции. Хотя он не имел, по крайней мере формально, определённого статуса, тем не менее венецианское управление относилось к нему в качестве “посланника Московии”. По самому распоряжению русского царя, Сава завершил переговоры о стабилизации отношений католической церкви в России с папой римским Климентом XI. Систематически извещал русский двор о наиважнейших политических событиях, касающихся Италии (например, о Второй Морейской войне). С другой стороны, Сава уведомлял управление Венецианской Республики о случившемся в России, особенно в связи с Великой Северной войной.

О наличии и деятельности Савы Владиславича в городе Святого Марка прямо свидетельствуют фонды Венецианского государственного архива. Всё вышеизложенное показывают впервые здесь приведённых, никогда прежде неопубликованных три рукописных документа. В первом, каком-то рекомендательном письме царя Петра Великого к венецианскому дожу Джованни II Корнеру, выражена просьба, чтобы интересы “русского посланника” Савы Владиславича, в течение его пребывания в Венеции, были защищены. Второй и третий документ – заявления секретаря венецианского кабинета “Collegio dei Savi di Terra”, где записаны уведомления Савы венецианскому Сенату о событиях, связанных с Великой Северной войной.

Università degli Studi di Padova
Dipartimento di Studi Linguistici e Letterari
Sezione di Slavistica
via Beldomandi 1, 35137 Padova, Italia
monica.fin@unipd.it

CONTENTS

ANA V. VUKMANOVIĆ. Lyric Poetry in Motion: from Poetics of Oral Lyric.
MONIKA Đ. FIN. Count Sava Vladislavich-Raguzinsky and Venice. JELENA
S. RADOSAVLJEVIĆ. Aspects of Kašanin's Essay in the Book *Srpska književnost
u srednjem veku*. JANA M. ALEKSIĆ. Kašanin's "Incessant Freshness of the
World" (Aesthetic and Cultural Consciousness of Milan Kašanin in *The Accidental
Discoveries*). MAJA D. STOJKOVIĆ. The Paradoxical Hero in the Theatre of
Paradox (Pirandellian hero before Pirandello in the forgotten play by Ćorović –
Our Theatre). DRAGAN L. HAMOVIĆ. The National Ground and Modernity
in Literary Thought and Practices of the Young Bosnians. PREDRAG Ž. PETRO-
VIĆ. Image of Byzantium in the Serbian Avant-Garde Travel Writing. VUK M.
PETROVIĆ. Heidegger's Decomposition of all Language Foundation. MLADEN
M. JAKOVLJEVIĆ. Concretization and Deconcretization of Reality in Pynchon's
Novel *Gravity's Rainbow*. DUŠAN R. ŽIVKOVIĆ. History and Fiction in the Novel
The Prague Cemetery by Umberto Eco. NIKOLA R. BJELIĆ. Discussion on
Freedom and Ethics in the Play *Le Libertin* by Eric-Emmanuel Schmitt. ĐORĐE
M. DESPIĆ. Miodrag Pavlović's Reading of Momčilo Nastasijević. THEMATIC
CHAPTER: Tihomir Ostojić. OCCASIONS. INTERVIEW. CONTRIBUTIONS
AND MATERIALS. REVIEWS.

Зборник Матице српске за књижевност и језик излази годишње трипут,
у три свеске, које чине једну књигу.

Редакција 1. св. LXIV књиге Зборника Матице српске за књижевност и језик
закључена је 25. децембра 2015.

Штампање завршено децембра 2015.

Издаје Матица српска, Нови Сад

www.maticasrpska.org.rs

e-mail: zmskj@maticasrpska.org.rs

За издавача:

Доц. др Борђе Ђурић

генерални секретар Матице српске

Стручни сарадник: *Јулкица Ђукић*

Секретар Уредништва: *др Исидора Бјелаковић*

Лектор и коректор: *др Маја Сиокин*

Технички уредник: *Вукица Туцаков*

Слова за корице израдио: *Драган Вишекруна*

Тираж: 500

Компјутерски слог: Владимир Ватић, ГРАФИТ, Петроварадин

Штампање Зборника Матице српске за књижевност и језик за 2016. годину помогао је
Покрајински секретаријат за културу и јавно информисање АП Војводине
Министарство културе и информисања Републике Србије
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

Штампа: Сајнос, Нови Сад

СIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
80+82(082)

ЗБОРНИК Матице српске за књижевност и језик /
главни и одговорни уредник Јован Делић. – 1953, књ. 1– .
– Нови Сад : Матица српска, 1954– . – 24 cm

Три пута годишње.

ISSN 0543-1220

COBISS.SR-ID 9627138